

va k pochopeniu základných psychologických a niektorých všeobecno-metodologických ideí Jeana Piageta v ich konfrontácii s výsledkami sovietskej psychologickéj vedy — ale že je i prí-

spevkom k pochopeniu a kritickej analýze epistemologických základov Piagetovej koncepcie.

Ján Rybár

FILOZOFICKÝ ODKAZ NÁRODOV VÝCHODU A SÚČASNOSŤ

V. G. BUROV a inf.: *Filosofskije nasledije narodov Vostoka i sovremennost. Nauka, Moskva. 1983.*

V sovietskej orientalistike sa venuje značná pozornosť výskumu dejín, a najmä súčasnosti filozofických systémov formovaných mimo európskeho kultúrneho okruhu. Svedčí o tom rad publikácií z dvoch posledných desaťročí, z ktorých môžeme spomenúť: zborníky *Sovremennaja filosojskaja i ideologičeskaja mysl stran Vostoka* (1969), *Sovremennye ideologičeskije problemy v stranach Azii i Afriki* (1970), *Nekotoryje voprosy ideologičeskoj borby v stranach Azii i Afriki* (1971), *Religiija i obščestvennaja mysl narodov Vostoka* (1971, ďalej *Islam v filozofičkoj i obščestvennoj mysli stran zarubežnogo Vostoka* (1974) od M. T. Stepanjanca, *Sovremennaja buržuaznaja filozofija v Japonii* (1977) od Ju. B. Kozlovského, *Sovremennaja kitejokaja filozofija* (1978) od V. G. Burova a niektoré iné. Okrem toho sa prekladajú práce zahraničných, obyčajne orientálnych autorov, napr. egyptského marxistu [Mahmúda Amína al-Alima, indických marxistov S. Sardesaja a D. Čattopádhjája a prvého čínskeho marxistu Li Tačaa, o ktorom sa to najpodstatnejšie mohli dozvedieť čitatelia z prekladu sovietskej publikácie Li Ta-čao: *Od revolučného demokratizmu k marxizmu-leninizmu*. Bratislava, Veda 1983.

Pozoruhodné na recenzovanej publikácii je, že si všíma metodologický aparát skúmania, najmä preto, že jeho princípy, často rozličné u jedno-

tlivých bádateľov z radov buržoáznych vedcov i marxistov, sú dôležitým faktorom vedeckej efektívnosti skúmania. Pravdepodobne slovo „premeny“ či „metamorfózy“ najlepšie charakterizuje procesy, ktoré prebiehajú v politickom, ekonomickom a kultúrnom živote mnohých krajín Ázie a Afriky. Začali sa uskutočňovať v čase koloniálneho útlaku, ale prehĺbili sa v rokoch oslobodzovacích bojov a neskoršieho samostatného vývinu. Premenám podliehala aj duchovná kultúra týchto krajín, vrátane filozofického myslenia. Filozofické učenia sú dôležitou súčasťou kultúrneho dedičstva. V jednotlivých ázijských a afrických krajinách sa rozličnými spôsobmi formujú vzťahy či už k filozofii ako kultúrnemu dedičstvu alebo k zahraničným filozofickým systémom ako k potenciálnym zdrojom určitých korekcií a stimulov k ďalšiemu vývinu. V súčasnosti i v minulosti sa vytvárali najrozličnejšie formy vzťahov, ktoré sa dajú ohraničiť alebo nekriticke exaltáciou vlastného filozofického dedičstva alebo nihilistickým postojom k nemu. Medzi nimi je celá škála rôznych odtieňov týchto vzťahov, vždy nejako spojená s nadväzovaním na určité koncepcie zahraničných filozofických systémov. Filozofickí tradicionalisti obyčajne hyperbolizujú význam domácej filozofie, modernisti ju podceňujú, a najradšej by ju vymenili za niektorý zo systé-

mov európskej alebo americkej proveniencie, reformátori hlásajú potrebu integrácie a obyčajne navrhujú modernizované obdoby konfucianizmu, budhizmu alebo islámu.

Všetky tieto prístupy by mali predstavovať iba dočasné riešenie problému. Filozofické dedičstvo je len časť kultúrneho dedičstva, a to je len zlomok kultúry, a kultúra len zlomok z celkového spoločenského života, prírody a ľudskej činnosti. Vzťah k nemu by sa mal riešiť komplexne so zreteľom na konkrétne spoločensko-historické podmienky a kontexty, a to nielen v rámci jednej krajiny, ale v medzinárodnom meradle. Mala by sa vypracovať metodológia, ktorá by riešila vnútrofilozofické otázky (v rámci jednej krajiny či väčšieho celku) i medzi filozofické otázky (v rámci rôznych krajín s rôznymi filozofickými systémami) a mala by byť zadostučením aj pre požiadavky z iných oblastí spoločenského vedomia, a dopomôcť tak k vytvoreniu životaschopnej ideológie vhodnej pre súčasnosť a schopnej úspešne riešiť úlohy v politickom, ekonomickom a kultúrnom živote.

Príspevky v recenzovanej knihe sa kriticky stavajú nielen k starej europocentrickej orientácii, ale aj k novším nacionalistickým snahám apológov jednotlivých orientálnych filozofií. Spochybňuje sa tu známa dichotómia Východ-Západ a generalizácie, ktoré z nej vyplývajú, napr. o scientifickej či materialistickej kultúre Západu a spiritualistickej kultúre Východu, extravertnosti západnej a intravertnosti orientálnej mysle a pod. Východ (myslí sa tým Ázia a Afrika) nie je a nikdy nebol monolitom protikladným Západu (európskemu kultúrnemu okruhu). Vzťah týchto dvoch rozsiahlych a rozmanitých entít sa v priebehu dejín oprialol početnými myšlienkovými a inými stereotypmi,

vyplývajúcimi obyčajne z nedostatočného vzájomného poznania, ktoré sa týkali politického zriadenia, etických názorov, náboženstiev, umenia, literatúry a iných súčastí spoločenského spoločenského bytia a vedomia. Východ predstavuje niekoľko kultúrnych okruhov, ktoré treba vziať do úvahy pri každom štúdiu ich filozofického odkazu i pri otázke, čo s ním a ako ho rozvíjať. Pokiaľ ide o Afriku, myslí sa oblasť na juh od Sahary, tam je ťažko možné hovoriť o filozofickom dedičstve, ak tým nemyslíme tzv. etnofilozofiu. Inak v každom z nich vznikli pozoruhodné a hodnotné filozofické systémy indickej, čínskej a arabskej proveniencie (hoci arabská filozofia nie je autochtónna, je v mnohom pôvodná a znamená obrovský prínos do dejín svetovej filozofie).

Príspevky v recenzovanej knihe sa kriticky stavajú proti mnohým úsudkom buržoáznej filozofickej komparatistiky, hoci nie proti všetkým. Aj napriek nedostatočnej spoľahlivosti jej metodologického aparátu sa ukazuje, že tí, ktorí majú dostatočné znalosti, aby mohli vedecky objektívne posúdiť skúmané filozofické smery rôznych proveniencií, prichádzajú k záverom, s ktorými je možné súhlasiť. Iné je to v prípadoch, keď typologické štúdie tohto druhu sú príležitosťou vyjadriť subjektívne názory či predviesť slovnú ekvilibristiku. Ukazuje sa, že serióznym úvahám o vzťahu súčasnosti k tradičným učeniam minulosti bude musieť predchádzať seriózne štúdium západnej i východnej tradície v ich národných i nadnárodných aspektoch, obyčajne teritoriálnych danostiach (kultúrne okruhy), a len potom prevádzať ich štúdiom či už typologického alebo kontaktovogenetického charakteru, ktoré by malo predchádzať alebo byť aspoň súběžné s riešením úloh filozofického odkazu a toho, čo s tým súvisí.

V recenzovanej publikácii sa najviac skúma filozofické myslenie súčasného arabského sveta. Tri z deviatich príspevkov sa zaoberajú predovšetkým štúdiom vzťahu stredovekej, arabskej a starovekej gréckej filozofie, islamskej teológie a rôznych foriem súčasného, či už náboženského alebo filozofického myslenia. Európskeho čitateľa prekvapí neobyčajná sila islamskej náboženskej tradície. Preto je zvlášť silný arabský filozofický tradicionalizmus a reformné snahy sa uplatňujú len v rámci islamskej vierouky. Len malé možnosti uplatnenia majú v arabskom svete filozofické systémy európskej proveniencie.

Z indickej tradície je predmetom pozornosti ádvajta-védánta, najdôležitejšie učenie tradičného filozofického hinduizmu. Doteraz neobyčajne pôsobí v indickom prostredí a na jeho jednotlivé myšlienky nadväzuje väčšina súčasných filozofov. Hnutie, ktorému je venovaná táto kniha, začalo práve v Indii a jeho prvým objektom bola ádvajta-védánta predstavujúca absolútny monizmus, podľa ktorého Brahma, absolútna realita, je totožná s čistým vedomím. Rámmohán Ráj [1772—1833] sa ju pokúsil reformovať pomocou panteizmu. Materialistické prvky vložil do védántickej interpretácie súčasný filozof Vidjáságar. Väčšinou sa však jednotlivé formy tradičnej indickej filozofie kritizovali, či rozvíjali z idealistických pozícií.

Rozvíjanie či kritika tradičných filozofických systémov v Japonsku má kratšiu históriu než v Indii, možno povedať, že o vyše päťdesiat rokov. Až po buržoáznej revolúcii Meidži roku 1868 sa pristúpilo k štúdiu najmä konfuciánskej a budhistickej filozofie v jej japonskej interpretácii. Je dost

zarážajúce, ale značná časť japonských filozofov prejavila nihilistický pomer k vlastnému filozofickému dedičstvu. Do určitej miery bol ospravedlniteľný u tých, čo koncom minulého a začiatkom nášho storočia sa zoznámili s európskou filozofiou, osvojili si ju a prijali jej princípy či postuláty za normy. V Číne sa najprv kritika a potom rozvíjanie tradičných filozofických systémov začalo rozvíjať o dvadsať či štyridsať rokov po Japonsku. U Číňanov nihilistický pomer sa prejavil len voči konfucianizmu, a neboli to ani tak filozofické ako všeobecne ideologické dôvody, ktoré ich k tomu viedli: konfucianizmus bol nevhodný pre moderný svet ako sústava názorov, ktoré by mohli riešiť problémy vyplývajúce zo stretnutia Číny s ostatným svetom. Príspevok týkajúci sa Číny rieši len čiastočne otázku vzťahu tradície a súčasnosti, lebo nezahrňuje objasnenie situácie po roku 1949, a štúdia venovaná Japonsku naznačuje, že riešiť ju v krajine vychádzajúceho slnka je ťažké najmä preto, že tradičné japonské filozofické dedičstvo nie je zatiaľ dostatočne preskúmané.

O "africkej filozofii" sa v recenzovanej knihe píše práve ako tu — v úvodzovkách. Štúdia *Meždu logosom i miřom* zaujme skôr etnografov, religionistov a literárnych vedcov. Jej tradičné formy nepresahujú mýty, legendy, bájky alebo porekadlá.

Recenzovaná kniha je pozoruhodným pokusom o naznačenie marxistického riešenia dôležitej otázky vzťahu k tradičnému orientálnemu filozofickému dedičstvu, nadväzovania naň a vyrovnávania sa s európskym filozofickým myslením.

Marián Gálik